

КОНТАКТИ

УДК 821.161.2“18/19”І.Франко:821(495.02)(091):001.891К.Крумбахер

ІВАН ФРАНКО І КАРЛ КРУМБАХЕР*

Андрій Ясіновський

*Український католицький університет
вул. Іларіона Свенціцького, 17, Львів 79011, Україна*

Візантинологічні зацікавлення Франка розглядаються крізь призму його контактів з основоположником європейської візантиністики Карлом Крумбахером, який упродовж понад десятиліття був порадиником, консультантом і рецензентом українського вченого.

Ключові слова: візантиністика, “Byzantinische Zeitschrift”, історія візантійської літератури, Фотіїв “Міріобіблон”, візантійська спадщина.

Друга половина XIX ст. була епохою розквіту німецької академічної науки. Німецькі університети цього часу посідають авангардні позиції в Європі і у світі. Філософські та лінгвістичні школи здобувають авторитет і світове визнання. Набули розмаху традиційні й започатковуються нові інтердисциплінарні галузі гуманітарної науки, такі як класична археологія, критика тексту, патристика. Наприкінці XIX ст. з гуманітаристики виокремлюються також візантиністика та славістика – обидві пов’язані з іменем Карла Крумбахера. До авторитетного науковця у цей час звернена увага багатьох молодих європейських учених, які просять у нього поради, консультації чи рецензії.

Карл Крумбахер (1856–1909) – видатний німецький вчений, фахівець з візантійської і новогрецької культури. Здобув університетську освіту в Мюнхені та Ляйпцігу. У 1897 р. отримав посаду професора середньовічної та нової грецької мови і літератури, яку обіймав аж до смерті. Праця його життя – фундаментальна монографія “Історія візантійської літератури від Юстиніана до кінця Східноримської імперії: 527–1453”, що включає також ретельно опрацьовану бібліографію з предмета; друге доповнене видання вийшло у співпраці з Альбертом Ергардом (розділ про богословську літературу) та Гайнріхом Гельцером (загальний нарис візантійської історії 395–1453 pp.) [25].

К. Крумбахер започаткував перший візантинологічний журнал *Byzantinische Zeitschrift* (1892), а також серійне видання *Byzantinisches Archiv* (1898), які редагував до кінця свого життя. Заснування фахового журналу з візантійських студій мало вирішальне значення для розвитку візантиністики як самостійної дисци-

* Первісний текст цієї статті було виголошено як доповідь під час наукової конференції “Українсько-німецькі контакти кінця XVIII – початку XX ст.” у Вюрцбурзькому університеті 22 лютого 2002 р. Ці матеріали також було частково використано у виступі на семінарі Інституту франкознавства Львівського національного університету імені Івана Франка “Перехресні стежки” 28 жовтня 2004 р.

пліни [20, s. 27]. Публікація на сторінках часопису поточної бібліографії з візантійських студій та суміжних галузей, зібраної з максимальною ретельністю й повнотою завдяки співпраці з кільканадцятьма позаштатними співробітниками, що готували анотації за окремими галузями чи країнами, стала незамінним науковим інструментом для дослідників історії та культури Візантії.

Серед інших важливих і досі актуальних творів німецького візантиніста варто виокремити розвідку *Кассія* [29] про візантійську монахиню (805/820 р. – 843/867), яка прославилася як перша візантійська поетка (публікація включає вибрані поезії авторки з коментарями) та працю *Михайл Глікас. Нарис біографії і літературної діяльності з додатком його неопублікованих віршів і листів* [32]. У численних наукових статтях К. Крумбахер досліджував твори Романа Сладкопівця, візантійську агіографію, легенди й афоризми, візантійське віршування, зокрема акростиhi, проблеми новогрецької писемної мови. Публікував також нотатки зі своїх наукових подорожей до Греції та Туреччини.

Очоливши першу в історії кафедру візантійської філології, К. Крумбахер став засновником німецької і світової візантиністики. Невдовзі, за прикладом Мюнхенського університету, подібні інституції виникли і в інших європейських країнах. Дуже прихильно вчений ставився до слов'янства, і то не лише з професійного переконання про близькість візантійського і слов'янського світів. У віці сорока років він вивчив російську і невдовзі став першим викладачем цієї мови у своєму університеті, а від 1900 р. наполегливо домагався створення тут кафедри славістики.

У К. Крумбахера було чимало колег і знайомих серед учених зі слов'янських країн. Із деякими з них він підтримував листування. Були в нього й українські кореспонденти. Збереглися листи п'ятьох українських вчених до К. Крумбахера: Івана Франка, Петра-Франца Крип'якевича (богослова, патролога, літургіста, візантиніста та історика Церкви (1857–1914), Володимира Мильковича (історика Східної Європи, приват-доцента Чернівецького університету, 1869–1916), Михайла Павлика (письменника, публіциста і громадсько-політичного діяча, 1853–1915) та Івана Линниченка (професора Одеського університету, 1857–1926). Усі вони мали різні інтереси, комунікуючи з німецьким ученим. І. Франко і П.-Ф. Крип'якевич виступають як співробітники журналу *Byzantinische Zeitschrift (BZ)*. П.-Ф. Крип'якевич, В. Милькович і почасти І. Франко виявляють візантиністичні зацікавлення і консультуються з цього приводу з К. Крумбахером. Для В. Мильковича К. Крумбахер погодився стати рецензентом його габілітаційної доповіді “Поступове відокремлення Сходу від Заходу Європи” і навіть опублікував її в додатку до газети *Münchener Allgemeine Zeitung*. Щодо М. Павлика, то він намагався залучити німецького науковця до участі у збірнику на пошану Михайлові Драгоманову. Можливо, К. Крумбахер мав стосунки і з іншими українцями. У його архіві збереглася візитка приват-доцента Одеського університету Олександра Ристенка з недатованою короткою запискою на звороті, яка свідчить принаймні про особисте знайомство між двома вченими [19, s. 6, anm. 10].

Хронологічно першим серед українських кореспондентів К. Крумбахера був І. Франко. Двоє учених познайомилися у Відні в жовтні 1893 р. під час Дня філолога (*Philologentag*) у тамтешньому університеті. Цю зустріч письменник

згадує у двох своїх листах з австрійської столиці, адресованих М. Драго-манову та дружині Ользі і датованих 28 травня [11, с. 401; 14, с. 402]. В останньому листі І. Франко повідомляє про те, що мав розмову з К. Крумбахером про "Варлаама і Йоасафа", популярний візантійський прозовий роман із сюжетом індійського походження, і той обіцяв йому прислати книжку професора Ернста Куна [35] на цю тему. У цей час І. Франко якраз працював над дослідженням "Варлаам і Йоасаф – старохристиянський духовний роман і його літературна історія". Невдовзі воно з'явилося друком спершу в Записках Наукового товариства ім. Шевченка (1895/97), а згодом і окремою відбиткою (1897) [5]. У 1893 р. за цю працю він отримав ступінь доктора наук від Віденського університету. Цій візантійській літературній пам'ятці було присвячено також магістерську працю автора під заголовком "*Über Barlaam und Josaphat und die Einhornparabel*" [16].

Через декілька місяців у листі до М. Драгоманова від 6 жовтня того ж року І. Франко нарікає, що К. Крумбахер забув про книжку ("обіцявся мені її прислати, та, звісно, не прислав" [12, с. 419]). Однак із листа тому ж адресатові, писаному місяцем пізніше, довідуємося, що книжка все таки надійшла [13 с. 431]. В листі до К. Крумбахера від 29 січня 1894 р. І. Франко складає подяку німецькому вченому за присланий том, зазначаючи, що він багато навчився з цієї праці, хоч і не поділяє поглядів автора про походження грецького тексту [19, пр. 1, с. 7].

Отримавши книжку Е. Куна, І. Франко вислав К. Крумбахерові працю Й. Кристиняцького "О języку greckim pisarzy bizantyńskich..." [34] – рідкісне видання Львівської гімназії [19, пр. 2, с. 8]. Того ж 1894 р. Франко звертається до Крумбахера з проханням, щоб той, використавши свої широкі міжнародні зв'язки, знайшов людину в Греції, яка б зробила для українського вченого виписку з листа Александрійського патріарха Мелетія Пігаса до письменника-полеміста Івана Вишенського; цей лист зберігався в монастирі Св. Йоана Богослова на Патмосі. К. Крумбахер швидко відгукнувся на прохання. У 1895 р. вийшла друком стаття І. Франка "Іван Вишенський і його твори", де автор повністю цитує згаданий лист, висловлюючи подяку як самому К. Крумбахеру, так і атенському вченому І. Саккеліону, який власне і роздобув копію документа [8, с. 194–195].

Мабуть, під час перебування у Відні Франкові потрапило до рук перше видання Крумбахерової "*Історії візантійської літератури*". У листі до М. Драгоманова на початку 1893 р. І. Франко покликається на вичерпну бібліографію предмета у цій книзі [10, с. 375]. У січні 1894 р. І. Франко просить К. Крумбахера прислати йому, в обмін на часопис "*Життя і слово*", зошити журналу "*Byzantinische Zeitschrift*" [19, пр. 1, с. 8], а в березні того ж року вже дякує за отриману посилку [19, пр. 2, с. 8]. Простудіювавши ці видання, український учений написав рецензію під заголовком "*Візантійська література*" [7]. І. Франко передовсім підкреслює високу наукову вартість праці К. Крумбахера. Він зазначає, що про деякі факти візантійської історії та окремих письменників в європейській науці вже створено ґрунтовні дослідження, видано багато грецьких текстів візантійського періоду, зокрема в Італії, Франції та Німеччині, однак бракувало ще комплексної студії над візантійською культурою. Отож, ця праця становила "перший систематичний і критично оброблений звід усього того, що досі було зроблено для вияснення і зроблення візантійської історії, літератури, штуки і науки, т. є.

для в'яснення життя і розвою грецького духу в часі від 527 р. (т. є. від початку царювання Юстиніана) до 1453 р., т. є. до здобуття Царгорода турками” [7, с. 186]. Опрацювавши велику масу матеріалу (понад 200 авторів), як зазначає І. Франко, автор монографії все ж свідомо випустив деякі пласти письменства візантійців, як от теологічну літературу, передовсім патристику, дещо обмежено висвітлив агіографію (деякі з цих прогалин було усунено у другому виправленому виданні 1897 р.). Український учений високо оцінює працю К. Крумбахера, відзначаючи її новаторство, енциклопедичний характер та добрий науковий апарат (до кожного автора подано огляд збережених грецьких рукописів, бібліографію видань і опрацювань).

Далі в рецензії йдеться про те, як успіх дослідження К. Крумбахера дав змогу авторові розпочати 1892 р. публікацію першого періодичного видання з візантиністики (*BZ*). Учений наводить велику цитату з передмови К. Крумбахера, в якій останній визнає за візантиністичними студіями право на самостійну дисципліну, акцентуючи увагу на їх великому значенні для суміжних галузей, таких як класична, романська, та слов'янська філологія, орієнтальна історія, географія та етнографія Балканського півострова, історія мистецтва. І. Франко робить огляд окремих статей перших трьох томів (шести зошитів) часопису, передусім тих, які ближче стосуються слов'янської тематики.

Рецензент звертає увагу українського читача на статті таких відомих і авторитетних науковців як Шарль Діль, Гюстав Шлюмберже, Спіридон Ламброс, Федір Успенський. Багато місця він приділяє аналізу статей з літератури. Високо оцінює статтю Ватрослава Ягіча *“Der weise Akyrios”*, в якій автор доводить, що популярна давньоукраїнська *“Повість о премудром Акірі”* запозичена зі Сходу за посередництвом візантійських джерел. І. Франко наголошує на “живій участі слов'янських вчених” у відділі критики та бібліографії часопису, підкреслюючи, що славістичні праці, які більш чи менш дотичні до візантійської літератури, анотуються і рецензуються дуже ретельно. Так що з огляду на це, *BZ* “може привистидати всяке слов'янське наукове видавництво” [7, с. 194].

Загалом у рецензії І. Франко високо оцінив наукові досягнення К. Крумбахера, підкреслюючи, що німецькому вченому довелося долати багато труднощів – “мостити мости для наукового розуміння і трактування справи” [7, с. 186].

У 1894–1895 рр. на ґрунті обміну часописами (*BZ* та *“Житє і слово”*) між двома вченими започаткувалося листування. Утім, у кожному із цих журналів є лише по одній згадці про інший часопис. Проте обмін періодичними виданнями тривав і надалі. В бібліотеці Візантиністичного інституту Мюнхенського університету зберігається повний комплект *“Житє і слова”* (тт. 1–6 за 1894–1897 рр.) з поодинокими нотатками на полях рукою К. Крумбахера [19, s. 7, anm. 12]. У листі від 29 січня 1894 І. Франко просить К. Крумбахера згадати кількома словами на сторінках *BZ* про *“Житє і слово”* [19, nr. 1, s. 7]; бібліографічна нотатка К. Крумбахера про перші два числа Франкового часопису з'являється того ж таки року разом з обіцяною регулярно повідомляти про наступні числа “малоруського періодичного видання” [30, s. 435–436].

Крім того, в *BZ* прорецензовано або анотовано понад десяток праць І. Франка; усіх їх, мабуть, надіслав автор К. Крумбахер, що можна припустити з

огляду на їх наявність у каталозі Візантиністичного інституту Мюнхенського університету [19, с. 6]. Нижче подано список згадок в *BZ* Франкових наукових творів:

– *BZ* 6 (1897). Анотація статті “Притчата за единорога и нейният български вариант” (*Сборник за народни умотворения, наука и книжнина* 13 (Софія 1896) 570–620). – Трактуються болгарські версії притчі про единорога з роману про Варлаама та Йоасафа [26, с. 603].

– *BZ* 9 (1900). Анотація видання “Апокрифи і легенди з українських рукописів”, т. 2: Апокрифи новозавітні, А: Апокрифічні євангелія. Львів 1899. Йдеться про відсутність в редакції *BZ* першого тому й анонсується рецензія на це видання в одному з наступних чисел часопису [23, с. 266].

– *BZ* 10 (1901). Рецензія на книгу “Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія”. Львів 1897. – За словами рецензента, І. Франко торкається низки питань як таких, що безпосередньо стосуються роману (в цьому він спирається на Е. Куна, втім, нерідко полемізуючи з ним), так і дотичних, які виходять далеко за його рамки, що уподібнює цю книгу радше до загального популярного огляду, аніж до суто наукової монографії. У першій частині автор книги подає зокрема порівняння церковнослов’янського перекладу за крехівським рукописом XVI ст. з виданням Жана Буассонада (1832), показуючи при цьому, що слов’янський текст є скорочений; однак, на думку рецензента, це порівняння не проливає нового світла на історію слов’янської версії тексту, її походження та поширення. У кінці другої частини І. Франко подає короткий огляд поширення роману в Європі; поступаючись своєю вичерпністю попередньому дослідженню Е. Куна, цей перелік містить, однак, чотири слов’янські опрацювання, невідомі Кунові. Щодо заключної частини книги, то рецензент закидає авторові, що хоч останній і висуває власну теорію про брахманське походження автора індійського пратексту, однак його аргументи або є припущеннями, або їм бракує конкретних філологічних обґрунтувань [36, с. 279–280].

– *BZ* 10 (1901). Анотація статей “Слово о Лазаревѣ воскресеніи. Староруська поема на апокрифічні теми” (*Записки НТШ*, т. 35–36. Львів 1900, с. 1–56) і “Апокрифічне євангеліє псевдо-Матвія і його сліди в українсько-руським письменстві” (“*Записки НТШ*”, т. 35–36. Львів 1900, с. 1–32) [28, с. 341].

– *BZ* 10 (1901). Рецензія на другий том “Апокрифів і легенд з українських рукописів”. Львів 1899. Рецензент вважає “радикально націоналістичною” позицію упорядника видання (І. Франка), який зараховує до пам’яток “українсько-руської” літератури церковнослов’янські тексти, в яких можна впізнати хіба що окремі “українсько-руські” риси (в окремих граматичних формах), оскільки ці тексти копіювали й опрацьовували місцеві переписувачі. Далі рецензент зазначає, що повз увагу письменника пройшла праця чернівецького професора Е. Козака, який кількома роками раніше здійснив подібне дослідження й опублікував статтю “Бібліографічний огляд біблійно-апокрифічної літератури у слов’ян” [22], звідки він міг би довідатися про видання апокрифів Ст. Новаковіча [1] та В. Ягича [21]. Не згадує І. Франко і про апокрифи, які подекуди трапляються у хорватській глаголичній літературі. Натомість, використовуючи ґрунтовне знання слов’янських літератур, український учений блискуче представив сліди апокрифіч-

них оповідей у народній літературі слов'ян. Вартість дослідження суттєво підвищують зауваги І. Франка до кожного окремого апокрифа та наявні слов'янські паралелі, які порівнюються з текстом видання у критичному апараті. Рецензент зазначає, що до багатьох із опублікованих текстів І. Франко не зміг подати південнослов'янського чи тим більше грецького прототипу (адже відомо, що давні слов'янські апокрифи – це південнослов'янські переклади або ж переробки грецьких текстів), що, мабуть, є свідченням їх пізнього походження з руських земель. “Кроком назад” називас рецензент науковий апарат цього тому, що оснащений лише “пісним” іменним покажчиком, на відміну від попереднього, де було вміщено дуже інформативний загальний покажчик, важливий “Показчик легендарних і казочних мотивів” і “Показник неясних або рідше вживаних слів”. У підсумку це видання оцінено як “збагачення слов'янської апокрифічної літератури”, більшість вміщених тут текстів мали б зацікавити славістів, а деякі – також візантиністів [37, s. 639–641].

– BZ 11 (1902). Анотація статті “Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den Apokryphen des Neuen Testaments”, част. I: “Zu den Pseudoclementinen” (“*Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft*” 3 (1902) 146–155). У IX–X ст. у Візантії існував відмінний від збережених і не відповідний нинішній уяві про цей жанр компендіум гомілій-псевдоклементин, укладач якого використав повніший основний текст гомілій та читань. Цей висновок І. Франко робить на підставі одного церковнослов'янського тексту, вплетеного до полемічного послання проти римлян X–XI ст. і перекладеного разом із ним церковнослов'янською мовою [38, bd. 11, s. 629].

– BZ 12 (1903). Анотація статті “Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den Apokryphen des Neuen Testaments”, част. II (“*Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft*” 3 (1902) 315–335). Зазначено, що уривок церковнослов'янського перекладу гностичних Діянь св. Петра, що є предметом анотованої статті, зберігає окремі риси первісного тексту і доповнює сучасне уявлення про літературну історію цього апокрифа [38, bd. 12, s. 392].

– BZ 12 (1903). Анотація чергового тому “Апокрифів і легенд з українських рукописів”, т. 3: Апокрифи новозавітні, Б: Апокрифічні діяння апостолів. Львів 1902. – Вказується на наявність у третьому томі німецькомовного покажчика змісту для перших трьох томів видання [24, s. 673].

– BZ 16 (1907). Анотація статті “Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den neutestamentlichen Apokryphe”, част. III (“*Zeitschrift zu den neutestamentliche Wissenschaft*” 7 (1906) 151–171; 224–235. Про церковнослов'янську версію складеної в IV ст. оповіді про мучеництво св. Стефана і віднайдення його мощей, а також мучеництво св. Фотини [38, bd. 16, s. 354].

– BZ 16 (1907). Анотація окремої відбитки із “*Записок НТШ*” (1902–1905) “Святий Климент у Корсуні”. Праця дає загальний нарис текстологічної традиції оповідей про св. Климента, звертає увагу на рефлексії псевдоклементин у пізнішій християнській літературі, легенди про Теодору й Синісія, мучеництво св. Климента, про херсонеських мучеників, віднайдення мощей св. Климента та ін. [27, s. 356].

– *BZ* 16 (1907). Анотація трьох статей відповідно Володимира Ламанського, Александра Брюкнера та Івана Франка у рубриці “Cyrillo-Methodiana” із загальним вступним словом В. Ягича (“*Archiv für slavische Philologie*” 28 (1906) 161–255). “Кирило-Методій, і немає цьому кінця!” – скептично розпочинає оглядач свою анотацію. Хоч три об’єднані спільною рубрикою дослідження лежать здебільша поза власне візантинологічною сферою, він не минає нагоди вказати на ці нові появи в історії літератури епохи слов’янських апостолів – хоча б для того, аби нагадати, що кількість різних розвідок у цій ділянці обернено пропорційна кількості придатних для вжитку джерельних публікацій [33, s. 370–371].

– *BZ* 23 (1914/1919). Анотація статті “*Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den neutestamentlichen Apokryphe*”, част. V: Eine Parabel des Apostels Petrus (“*Zeitschrift zu den neutestamentliche Wissenschaft*” 7 (1916) 207–210. Німецький переклад церковнослов’янського тексту зі Львова [38, bd. 23, s. 462].

У 1906 р. в 15 томі *BZ* І. Франко опублікував власну рецензію на книгу Олексія Бобринського “Херсонес Таврический: Исторический очерк” (Санкт-Петербург, 1905). Рецензент називає цю книгу “систематично впорядкованим зібранням усього того, що нам дають старі джерела і нові розкопки про Херсонес” [18, s. 299], в якій “немає нічого оригінального, жодних пошуково-дослідницьких результатів”. Посилання на джерела зроблено у вигляді довільних парафраз, лише подекуди взято до уваги нові критичні праці. У дев’ятих розділах описано історію різних періодів у розвитку Херсонесу, але нема будь-якої спроби загальної оцінки майже двотисячолітньої історії міста, його важливої ролі у контактах греко-східного ареалу з варварським світом Північно-Східної Європи. Найбільшою методологічною хибою книги О. Бобринського І. Франко вважає те, що автор не підкріплює своїх тверджень цитатами з джерел. “Точне наведення джерел в такого роду праці, – пише І. Франко, – є найважливішою підставою її вартості” [18, s. 301]. На підтвердження своїх слів він наводить декілька прикладів некоректного трактування автором джерел. Нарешті, в рецензії відзначено, що поданий у кінці книги список літератури рясніє помилками й неточностями.

Останній відомий епізод спілкування І. Франка з К. Крумбахером – лист українського вченого своєму колезі від 9 листопада 1907 р., в якому І. Франко просить про публікацію на сторінках *BZ* своєї статті про два збережені трактати Никона Черногорця (IX ст.) – “*Тактикон*” і “*Пандекти*”. Цього візантійського автора опущено в Крумбахеровій історії літератури, однак, на думку Франка, його твори “мали великий вплив на православних слов’ян, багато перекладалися, а також часто (“*Тактикон*”) чи частково (“*Пандекти*”, ще наприкінці XVI ст. в Острозі) видавалися” [19, nr. 3, s. 9]. Письменник запевняє, що має під рукою достатньо матеріалів, щоб невдовзі викінчити для згаданого наукового часопису “не надто довгу інформативну студію про цього автора і його “велику книгу”, як він сам називає свої “*Пандекти*”, а також “дещо вичерпніше, аніж це зробив покійний Срезневський, схарактеризувати його вплив на слов’янському ґрунті” [19, nr. 3, s. 10]. На звороті отриманого листа К. Крумбахер власною рукою зазначив: “Попросити про надзвичайну стислість. 9/ХІІ.07” [19, nr. 3a, s. 10]. Отже К. Крумбахер не відкидав можливості такої публікації, однак до цього не дійшло.

Франко, правдоподібно, не реалізував наміру написати статтю про Никона Чорногорця.

Наукові контакти з одним із найвизначніших візантиністів епохи не могли не вплинути на постійну увагу І. Франка до візантійської та паравізантійської проблематики, яку він у той чи інший спосіб виявляв упродовж свого життя. Крім докторської дисертації про “Варлаама і Йоасафа”, виданої також як монографічне дослідження, про що вже йшлося вище, І. Франко був автором спеціальної розвідки “Фотіїв Міріобіблон”, що вийшла друком як “Екскурс” І до надрукованої в “ЗНТШ” 89 (1909) праці “Теорія і розвій історії літератури”. Цю розвідку присвячено аналізу однієї з найдавніших у світовій науці літературно-критичних праць, “найважливішого твору літературної історії Середньовіччя” [31, р. 60] – “Тисячокнижжя” видатного візантійського вченого, державного і церковного діяча, Константинопольського патріарха IX ст. Фотія. Фотієву працю І. Франко розцінив як “компендіум того, що знали вчені візантійці про старинне й новіше грецьке письменство в тім часі, коли Візантія мала відограти важну роль в цивілізуванні слов’янського північного сходу” [17, с. 442], а деякі описи творів, які “Фотій міг читати ще в повнім тексті а які дійшли до нас лише в уривках або затрапилися зовсім” [17, с. 450], залишаються чи не єдиними свідченнями про них.

Важливою творчою сторінкою Франка-науковця є його зацікавлення апокрифами. Досліджуючи літературну історію передусім текстів місцевої традиції, Франко завжди намагався поставити їх у світовий літературний контекст. Тому в поле його зору потрапляють візантійські легенди, як епічні, так і літературно опрацьовані візантійськими письменниками. Цій темі І. Франко присвятив низку своїх праць, передусім “Апокрифи і легенди з українських рукописів” у п’ятьох томах [2]. Деякі зібрані й опрацьовані Франком матеріали вийшли друком лише в останні роки з ініціативи й за редакцією Ярослави Мельник [3, с. 318–418; 4].

Досліджуючи давню українську літературу, І. Франко не раз підкреслював важливість і значення впливів візантійської культурної спадщини на розвиток української літератури й духовності. Вчений зазначав: “все те, що безпосередньо в шатах грецької мови чи посередньо, в болгарських або сербських перекладах, приходило на Русь з часів Володимира Великого, було візантійство” [6, с. 241]. Різні жанри давнього письменства – літургійна, богословська, полемічна література, гомілетика, літописання, правнича література – мають візантійське походження [15, с. 202–219]. Учений так мотивує жанровий склад давньої української літератури: “Візантія давала болгарам, потім сербам і русинам те, чого вони шукали в ній, що було їм, так сказати, по дзьобу, що вони могли засвоїти, зрозуміти, що відповідало рівневі їх освіти і їх духовному зацікавленню” [9, с. 72].

У підсумку зазначимо, що І. Франко був свідком зародження в світовій науці візантиністики як окремої історико-філологічної галузі. Мабуть, під впливом німецького колеги він був одним із перших українських учених, хто включився у популяризацію в Україні досягнень західноєвропейської, а також російської візантиністики і навіть створив декілька оригінальних праць у цій ділянці. Вчений усвідомлював значення духовних скарбів Візантії для України і неодноразово підкреслював це.

У візантинологічних справах К. Крумбахер від 1893 р. і протягом понад десятиліття залишався порадником і рецензентом І. Франка, стимулював наукові пошуки українського вченого, допомагав з найновішою літературою і важкодоступними джерелами, робив неабияку промоцію наукового доробку І. Франка, публікуючи рецензії та огляди його праць на сторінках авторитетного часопису "*Byzantinische Zeitschrift*". І. Франко був піонером у ділянці візантійських студій в Галичині. Наслідуючи його, зв'язки з *BZ* підтримували Петро Крип'якевич, який надрукував у цьому журналі статтю "*De hymni acathisti auctore*" (*BZ* 18 (1909) 357–382), а також Іларіон Свенціцький, який у 20–30 роках минулого століття був позаштатним співробітником *BZ* у Львові і готував анотації для бібліографічної секції журналу про публікації в ділянці візантиністики і дотичних дисциплінах, що виходили в Галичині. Отож, візантинологічна діяльність І. Франка, інспірована науковим спілкуванням з основоположником європейської візантиністики К. Крумбахером, заклала основу для зародження паростків цієї наукової галузі в Галичині й торувала шлях послідовникам на ниві дослідження візантійської літератури, історії, культури та мистецтва – Іларіонові Свенціцькому, Степанові Щурату, Івану Скрутневі, Володимирові Сас-Залозецькому та ін.

1. *Новаковић Ст.* Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога. вид. 2. Београд, 1889.
2. *Франко І.* Апокрифи і легенди з українських рукописів / Зібрав, упорядкував і пояснив І. Франко, т. 1–5. Львів 1896–1910; 2006 (репринт з передмовою Ярослави Мельник).
3. *Франко І.* [Апокрифи і легенди з українських рукописів]. [Матеріали до IV розділу V тому "Віднайдіння святих речей (обретенія)"] // Мельник Я. Іван Франко й bibilia аросуґра. Львів. 2006. С. 313–418.
4. *Франко І.* Благовіщення Богородиці. Порівняльний дослід біблійної теми / Упоряд., публ., передм. і прим. Я. Мельник. Львів, 2009.
5. *Франко І.* Варлаам і Йоасаф: Старохристиянський духовний роман і його літературна історія // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1981. Т. 30. С. 314–538.
6. *Франко І.* Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1981. Т. 30. С. 240–252.
7. *Франко І.* Візантійська література // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1981. Т. 29. С. 184–194.
8. *Франко І.* Іван Вишенський і його твори // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1981. Т. 30. С. 7–211.
9. *Франко І.* Історія української літератури. Часть перша. Від початків українського письменства до Івана Котляревського // Франко І. Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1983. Т. 40. С. 7–370.
10. *Франко І.* [Лист до Михайла Драгоманова від 14. І. 1893] // Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1986. Т. 49. № 223. С. 374–378.
11. *Франко І.* [Лист до Михайла Драгоманова від 28. V. 1893] // Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1986. Т. 49. № 243. С. 401–402.
12. *Франко І.* [Лист до Михайла Драгоманова від 6. X. 1893] // Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1986. Т. 49. № 263. С. 419–421.
13. *Франко І.* [Лист до Михайла Драгоманова від 6. XI. 1893] // Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1986. Т. 49. № 270. С. 431–433.
14. *Франко І.* [Лист до Ольги Франко від 28. V. 1893] // Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1986. Т. 49. № 244. С. 402–403.
15. *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Зібр. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1984. Т. 41. С. 202–219.

16. Франко І. Про Варлаама і Йоасафа та притчу про Єдиногора // Збір. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1981. Т. 30. С. 541–658.
17. Франко І. Фотіїв “Міріобіблон” // Збір. тв.: У 50 т. К.: Наук. думка, 1989. Т. 40. С. 441–459.
18. Franko I. [Рец. на:] Graf Alexis Bobrinskij. Der Taurisches Chersones: Eine Historische Skizze. Petersburg 1905. VIII +195 S., gr. 8° // *Byzantinische Zeitschrift* 15 (1906), s. 299–301.
19. Hahn J. Die Ucrainica in, Krumbachers Nachlaß // *Mitteilungen der Arbeits- und Förderungsgemeinschaft der Ukrainischen Wissenschaften* 3 (München 1966), s. 3–48.
20. *Historische Bücherkunde Südosteuropa*, Bd. 1: *Mittelalter*, Teil 1 / Hrsg. von Mathias Bernath. München-Wien, 1978.
21. Jagić V. Prilozi k historii kniževnosti naroda hrvatskoga i srbskoga // *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* 9 (Zagreb 1868), s. 65–151.
22. Kozak E. Bibliographische Übersicht der biblisch-apokryphen Litteratur bei den Slaven // *Jahrbücher für protestantische Theologie* 18 (1892), s. 127–158.
23. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz:] Codex apocryphus e manuscriptis ukraino-russicis collectus, vol. 2. Lemberg 1899 // *Byzantinische Zeitschrift* 9 (1900), s. 266.
24. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz:] Codex apocryphus e manuscriptis ukraino-russicis collectus, vol. 3. Lemberg 1902 // *Byzantinische Zeitschrift* 12 (1903), s. 673.
25. Krumbacher K. Geschichte der Byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527–1453). München 1891; 1897 (bearbeitet); New York 1958 (репринт).
26. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz:] Ivan Franko. Die Parabel vom Einhorn und einige bulgarische Varianten // *Byzantinische Zeitschrift* 6 (1897), s. 603.
27. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz:] Iv. Franko. St. Klemens in Chersonesus // *Byzantinische Zeitschrift* 16 (1907), s. 356.
28. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz:] Ivan Franko. Das “Slovo über die Auferstehung des Lazarus”. Ein altukrainisches Poem über apokryphe Themen. Derselbe. Das apokryphe Evangelium PseudoMathaei über die Geburt und die Kindheit Marias und seine Spuren in der ukrainischen Litteratur // *Byzantinische Zeitschrift* 10 (1901), s. 341.
29. Krumbacher K. Kasia // *Sitzungsberichte der Philosophisch-Philologische und der Historische Klasse der Kgl. bayer. Akademie der Wissenschaften*. München 1897, Hft. 3, s. 305–370.
30. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz über die Zeitschrift “Leben und Wort”, 1. bd., 1. und 2. Heft] // *Byzantinische Zeitschrift* 3 (1894), s. 345–346.
31. Krumbacher K. *Letteratura greca medievale* [=Istituto Siciliano di Studi Bizantini e Neellenici, 6]. Palermo, 1971.
32. Krumbacher K. Michael Glykas: Eine Skizze seiner Biographie und seiner litterarischen Thätigkeit nebst einem unedirten Gedichte und Briefe desselben // *Sitzungsberichte der Philosophisch-Historische Klasse der Kgl. bayer. Akademie der Wissenschaften*. München, 1894, hft. 3, s. 391–460.
33. Krumbacher K. [Bibliografische Notiz:] V. Jagić, V. Lamanskij, A. Brückner, Iv. Franko. Cyrillo-Methodiana // *Byzantinische Zeitschrift* 16 (1907), s. 370–371.
34. Krystyniacki J. O języku greckim pisarzy bizantyńskich w ogólności i o ich sposobie wyrażenia imion słowiańskich w szczególności // *Jahresbericht des k. k. IV. Lemberger Gymnasiums vom Jahre 1890*.
35. Kuhn E. Varlaam und Joasaph. Eine bibliographisch-literaturgeschichtliche Studie. München, 1893.
36. Michel B. [Rezension auf:] Ivan Franko. Barlaam und Joasaph, ein altchristlicher geistlicher Roman. Lemberg, 1897 // *Byzantinische Zeitschrift* 10 (1901), s. 279–280.
37. Rešetar M. [Rezension auf:] *Monumenta linguae necnon litterarum Ucraino-Russicarum* (Ruthenicarum), vol. 2. Lemberg, 1899 // *Byzantinische Zeitschrift* 10 (1901), s. 639–641.
38. Weymann C. [Bibliografische Notiz:] Ivan Franko. Beiträge aus dem Kirchenslavischen zu den Apokryphen des Neuen Testaments // *Byzantinische Zeitschrift* 11 (1902), s. 629; 12 (1903), s. 392; 16 (1907), s. 354; 23 (1914/1919), s. 462.

IVAN FRANKO AND KARL KRUMBACHER

Andrii Yasinovskyi

*Ukrainian Catholic University
vul. Ilariona Svetsitskoho, 17, Lviv 79011, Ukraine*

Franko's Byzantinological interests are considered through the prism of his contacts with the founder of European Byzantine studies Karl Krumbacher, who served as advisor, consultant and reviewer of the Ukrainian scholar more than a dozen years.

Keywords: Byzantine studies, "Byzantinische Zeitschrift", history of Byzantine literature, Photios' "Myriobiblon", Byzantine heritage.

ИВАН ФРАНКО И КАРЛ КРУМБАХЕР

Андрей Ясиновский

*Украинский католический университет
ул. Иллариона Свенцицкого, 17, Львов 79011, Украина*

Византиноведческие интересы И. Франко рассматриваются сквозь призму его контактов с основоположником европейской византистики Карлом Крумбахером, который в течение более десятилетия был советчиком, консультантом и рецензентом ученого.

Ключевые слова: византистика, "Byzantinische Zeitschrift", история византийской литературы, Фотиев "Мириобиблион", византийское наследие.

Стаття надійшла до редколегії 05.03.2009

Прийнята до друку 20.10.2009

**UKRAINIAN
LITERARY STUDIES**

**УКРАЇНСЬКЕ
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

Issue 72

Випуск 72

Ivan Franko National
University of Lviv

Львівський національний
університет імені Івана Франка

2010